

FOGALOMGYŰJTEMÉNY**A**

absztrahálni	absztrakciót végezni, elvonatkoztatni
absztrakció	elvonatkoztatás; gondolatbeli elhagyása valamely tárgy egyik-másik oldalának, tulajdonságának vagy kapcsolatainak
absztrakt	1. elvont, reális dolgoktól elvonatkoztatott fogalom 2. ~ művészet: 1910 körül kibontakozó képzőművészeti irányzat, mely a természetre emlékeztető ábrázolásoktól elvonatkoztatva nem a jelenségeket, hanem a dolgok elvont, sűrített lényegét kívánja – színek, vonalak és mértani formák segítségével – kifejezni
abszurd	1. értelmetlen, ostoba 2. nevetségesen ostoba 3. irodalmi műfaj a XX. században, mely a kor értelmetlen jelenségeire reagál
abszurd dráma	drámai irányzat, Párizsban, az 1950-es években bontakozott ki, melynek középpontjában a XX. századi ember elidegenedettsége, magára maradottsága jelenik meg, a modern világ megdöbbentő élményeit közvetíti (Beckett, Ionesco)
adaptáció	1. alkalmazkodási képesség 2. valamely szöveg (pl. szépirodalmi mű szövegének) átalakítása különböző céllal (pl. a szöveg befogadásának megkönnyítése azok számára, akik kezdő fokon tanulnak külföldi nyelveket) 3. az írásműnek egy adott közönség ízléséhez való átformálása; színpadra, filmre való alkalmazása, vagy más műfajúvá való átalakítása
adaptál	átvesz, átdolgoz, átalakít
adekvát	valamivel egyenlő, annak teljesen megfelelő, vele azonos
ad hoc	'ehhez'; alkalmoszerűen, ideiglenesen
adoráció	hódolat, imádás
affekció	1. felindulás, jóindulat, baráti érzelem 2. érzelem, hajlam
affinitás	rokonság, valamihez való képesség, tehetség
affirmáció	megerősítés
aforizma	szólamód, amely valamilyen általános gondolatot, életbölcseletet fejez ki; az ~hoz egyaránt szükséges a gondolat befejezettsége és a forma pontossága
ágens	olyan személy, csoport vagy társaság, amely valakinek az eszméit terjeszti
agent provokateur	1. bujtogató, beugrató 2. hivatásos párbajozó
agglutináció	szavak és formák képzésének módja úgy, hogy különböző toldalékot teszünk a szó tövéhez, ilyenek a finnugor és a török nyelvek, pl. ház, házak, házban
agitáció	szóbeli és írásbeli tevékenység, amely arra irányul, hogy meghatározott eszmék és jelszavak terjesztésével hassanak széles tömegekre
agregálni	összegegyíteni, csoportosítani
akadémizmus	művészeti irányzat (főleg a XVII-XIX. század művészetében), amely a klasszikus (antik) minták utánzásának akadémiai hagyományait követte, és harcolt a haladó és újító áramlatok ellen, formai tökélyre törekszik
akceptálni	elfogadni, helyeselni
akció	cselekvés, tett
akropolisz	1. az ókori görög városok erődített része, amely rendszerint magaslaton terült el 2. tulajdonnévként az ókori Athén fellelővé
akrosztichon	névrejtés; olyan vers, amelyben a versszakok vagy sorok kezdőbetűi egy új szöveget, pl. egy nevet vagy mondást adnak
aktivizmus	1. művészeti és irodalmi irányzat, mely a művészeteket hatékony társadalomformáló szereppel ruházta fel, továbbá fellép az öncélú művészet ellen 2. a magyar művészetben Kassák Lajos és köre képviseli az ~ mozgalmát, felfogásukban a művészet tett értékű

alakzat	a szövegen belüli sajátos nyelvi-stilisztikai viszonyok, a jelentéssel bíró elemek, nyelvi egységek jellegzetes kapcsolási módja, mely szöveg-átalakító eljárások során keletkezik
alexandrinus	az időmértékes verselés egyik sorfajtája, eredetileg jambikus lejtésű felező tizenkettes
alfabetikus	betűrendes
alias	másképpen, igazi nevén
alkotás	szűkebb értelemben az ember alkotótevékenysége során létrejövő produktum megnevezése, mely gyakorlati vagy művészi, önkifejezési céllal egyaránt születhet; tágabb értelemben a természet alkotásait is jelöli
állatmese	verses vagy prózai műfaj, szereplői emberi tulajdonságokkal rendelkező állatok, terjedelme rövid, csattanóval zárul, erkölcsi tanulsággal szolgál
allegória	1. képletes beszéd; a művészetben és az irodalomban egy elvont fogalom kifejezése konkrét alak segítségével, pl. egy bekötött szemű nőalak mérleggel a kezében az igazságszolgáltatás allegóriája (lásd Justicia a római mitológiában) 2. egy gondolatsoron vagy a mű egészén végigvitt és kifejtett metafora
allegorikus látásmód	az ~ az elvont fogalmat érzékelhető jelenségként tünteti fel, ami azonban nem válik konkrét dologgá
alliteráció	betűrím; versekben, ritkábban prózában az egymás után következő szavak ugyanazzal a hanggal, általában ugyanazzal a mássalhangzóval kezdődnek, pl. vak vezet világtalant
Alma Mater	'tápláló anya', az egyetem régi, diákos, a középkorból eredő elnevezése
almanach	1. különböző szerzők irodalmi műveinek gyűjteménye 2. évkönyv, a középkorban csillagászati útmutatásokat tartalmazó naptár, kalendárium
almárium	szekrény
alogikus	mondattani és értelmi meg nem felelések a beszédben
alogizmus	filozófiai irányzat, amely tagadja, hogy a valódi ismeretekhez logikus gondolkodás útján el lehet jutni
alterálni	izgatni, zavarni, nyugtalanítani
alteregó	hasonmás, másik én
alternatív	két lehetőség közül az egyiket megengedő
altruizmus	önzetlen gondoskodás mások javára, áldozatkészség másokért (ellentéte az egoizmus)
amatőr	műkedvelő, aki nem foglalkozásszerűen, hanem kedvtelésből foglalkozik valamivel
ambrózia	a görög hitregékben az istenek eledele
amfiteátrum	római eredetű épülettípus, kör alakú színház lépcsőzetesen emelkedő nézőtérrel
amfora	ókori görög, ill. római kétfülű, szűknyakú korsó, cserépedény; bor, olaj és gabona tárolására használták
amnézia	az emlékezőképesség meggyengülése, részleges vagy teljes elvesztése
amorális	erkölcstelen
amoralizmus	mindennemű erkölcs tagadása, az erkölcsi elvek hiánya
amorf	formátlan, alakatlan
amorózó	színházi kifejezés, a fiatal szerelmezt játszó színészt nevezik így
amulett	bűvös tárgy, bajtól óvó ereklye
anafora	'előismétlés'; egymást követő verssorok, mondatok elején visszatérő szavak vagy szó szerkezetek
anagramma	a szójáték egy fajtája; valamely szó vagy szöveg betűinek átcsoportosítása oly módon, hogy más szót, új jelentésű szöveget kapjunk, pl. kár és rák, veréb és véreb, karám és márka
anakoréta	remete
anakreóni költészet	anakreóni témákat (szerelem, bor, lakomák) és formákat alkalmazó költészet, Anakreón ókori görög költőről kapta a nevét, aki i.e. 500 körül élt
anakronizmus	1. hiba az időszámításban, időrendben; kortévesztés 2. korszerűtlenség, valamely kor bemutatásában a kornak meg nem felelő vonások ábrázolása 3. elavult nézet vagy szokás
analekta	egy vagy több író műveiből álló szöveggyűjtemény
analitika	a gondolkodás alapelemeiről és feltételeiről szóló tanítás (Arisztotelész); az elemzés tudománya

analitikus dráma	a dráma egyik típusa, megteremtője Henrik Ibsen; a darab kezdetekor már minden megtörtént, a cselekmény lényege, hogy a dialógusok által feltárul a múlt és annak jelenre tett hatása; a drámai helyzetet a múltban megtörtént események hozzák létre; a dikció célja kettős: jellemzi a szereplőket, és a cselekményt görgeti a kibontakozás felé
analitikus regény	lélektani; a regény egy típusa, melyben feltárulnak az embert jellemző személyiségvonások, a szereplők tetteit mozgató motívumok, a lélek ábrázolása kerül a mű középpontjába (Stendhal: Vörös és fekete)
analizálni	valamit elemezni, alkotórészeire bontani, analízist végezni
analóg	egy másik dolognak megfelelő, vagy egy másik dologhoz hasonló tárgy vagy jelenség
analógia	megegyezés, hasonlóság a tárgyak, jelenségek vagy fogalmak bizonyos vonatkozásaiban, noha a tárgyak, stb. teljesen különbözők
anamnézis	1. visszaemlékezés 2. körtörténet
anarchia	1. hatalomnélküliség 2. szertelenség, rendtelenség, zűrzavar
anarchikus	rendetlen, zűrzavaros, önkényes, fegyelmezetlen
anatéma	1. átok 2. kiközösítés az egyházból
andante	'lépésben'; nyugodt zenei tempó jelölése
anekdota	1. rövid elbeszélés, nagyrészt meg nem történt, mulatságos eseményről; epikus műfaj, az ókorban jelenik meg először 2. tréfa
animális	állati
animálni	buzdítani, hangolni
animizmus	'lélek'; primitív népek elképzelése, amely szerint minden tárgynak megvan a maga lelke, szelleme; a természeti erők és jelenségek megszemélyesítése; ma is fellelhető egyes népek körében mint törzsi vallás
ankét	1. tanácskozás 2. kikérdezés, körkérdés
annalesek	évkönyvek, krónika; a római és a középkori történetírás elterjedt műfaja (Tacitus Annales címmel a rómaiak történetét írta meg)
annektálni	erőszakosan valamely országhoz csatolni, meghódítani
anniverzárיום	évforduló
anno	évben
annullálni	hatályon kívül helyezni, érvénytelennek nyilvánítani
anomália	helytelenség, rendellenesség, a szabályostól, az általánostól való eltérés
anonim	névtelen, pl. levél vagy írásmű, amelynek szerzője ismeretlen; Anonymus a legrégebb magyar krónika ismeretlen szerzője, aki a XII. században élt, nevéből ered a fogalom megnevezése
antagonista	kibékíthetetlenül ellenséges
anteakta	előzmény, előiratok
anticipálni	előlegezni, megelőzni, elébe vágni, sejtetni, megelőlegezni
antidotum	ellenméreg, ellenszer
antifóna	egyházi ének; zsoltárokat bevezető és befejező kétszólamú ének
antik	régi, ősi; az ókori görög vagy római társadalmi renddel, művészettel, kultúrával, stb. kapcsolatos
antiklerikalizmus	a klerikalizmus, azaz az egyház és a papság kiváltságai, de nem maga a vallás ellen irányuló mozgalom
antikvárium	régi könyveket árusító üzlet
antimónia	ellentmondás, ellentétel; a filozófiában két egymást kölcsönösen kizáró és logikailag egyenlő meggyőző erővel igazolható tétel ellentmondásának megjelölésére használt műszó
antipátia	ellenszenv, idegenkedés
antipatikus	ellenszenves
antiszemizmus	mesterségesen előidézett nemzetiségi gyűlölet a zsidó néppel szemben
antitalentum	valamiben egészen tehetségtelen ember
antitézis	1. beszédben vagy írásműben ellentétes gondolatok vagy alapok szembeállítására a hatás fokozására, pl. „semmik vagyunk, s minden leszünk”, a kiinduló tétel tagadása a kifejtés során 2. Hegel idealista dialektikájában a három fokozat (tézis, antitézis, szintézis) közül a második

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK SZEREPLŐINEK TÁBLÁZATA

alkotó, könyvcím	szereplők	szerepe a műben
Balzac: Goriot apó	Goriot apó Anastasia de Resatud, Delphin Rastignac Vautrin Beauséant-né	feltörekvő, de tönkrement polgár, öregúr lányai feltörekvő főhős szökött gályarab Rastignac pártfogója
Brecht: Kurázsi mama és gyermekei	Kurázsi mama - Fierling Anna Kattrin Eilif Stussi szakács zsoldosvezér tábori pap	markotányosnő Kurázsi mama néma leánya Kurázsi mama idősebb fia Kurázsi mama fiatalabb fia
Bulgakov: A Mester és Margarita	Mester Margarita Woland Poncius Pilátus	főhős főhős szerelme Mágus, maga az ördög
Camus: Közöny	Meursault Marie Raymond	főszereplő, algériai kishivatalnok Meursault szeretője selyemfiú
Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés	Raszkolnyikov Porifij őrmester Szvidrigaljov Dunyecska Szonya Aljona Ivanovna Lizaveta Razumihin Luzsin Marmeladov	a regény hőse vizsgálóbíró ösztönéletet élő földesúr, Raszkolnyikov sötét oldala Raszkolnyikov húga utcalány, Marmeladov lánya, Raszkolnyikov lelkiismerete uzsorás öregasszony, a kiszemelt áldozat A. Ivanovna unokahúga, véletlen áldozata Raszkolnyikovnak Raszkolnyikov diáktársa, barátja, Porifij rokona Raszkolnyikov hűgának kérője Szonya iszákos apja
Eötvös József: A falu jegyzője	Tengelyi Jónás Viola Nyúzó Pál Vándory Boldizsár Völgyessy	felvilágosult jegyző derék paraszt, betyár főszolgabíró pap megyei főjegyző
Flaubert: Bovaryné	Charles Bovary Bovaryné, Emma Rouault Leon Binet Rudolphe Boulanger	orvos, Emma férje Charles Bovary felesége Emma apja patikus, Emma szeretője adószedő, Emma szeretője tehetős birtokos
Garcia Márquez: Száz év magány	Jose Arcadia Buendia Ursula	ezredes felesége

Ibsen: A vadkacsa	Werle Gregers Werle Hjalmar Ekdal öreg Ekdal Gina Ekdal Hedvig Sörbyné Relling Moluk	nagykereskedő, gyáros Werle fia fényképész Hjalmar apja Hjalmar felesége tizennégy éves lányuk a nagykereskedő házvezetőnője orvos, a mű rezonőre hajdani teológia professzor
Jókai Mór: Az aranyember	Tímár Mihály Trikalisz Euthym Ali Csorbadzsi Tímea Krisztyán Tódor Tereza mama Noémi Brazovics Athanáz Athalie Kacsuka hadnagy	a regény főhőse Tímea apja Tímár Mihály felesége zsaroló Noémi anyja Tímár Mihály szerelme komáromi kereskedő, Tímea gyámja Brazovics „ördögi lelkű” leánya Athalie szeretője
Jókai Mór: Egy magyar nábob	Kárpáthy János gróf Kárpáthy (Abellinó Béla) gróf Szentirmay Rudolf Mayer Fanni Chataguella Flóra Bús Péter	a nábob a nábob kicsapongó unokaöccse haladó gondolkodású főúr, a nábob barátja, Fanni szerelme Kárpáthy János felesége „tűz királylány”, táncosnő, Szentirmay Rudolf szerelme Szentirmay Rudolf felesége kocsmáros
Kafka: Az átváltozás	Gregor Samsa Grete anyja apja cégvezető	üzletkötő, a történet főhőse a húga
Kafka: A per	Josef K. Leni Bürtstner kisasszony Titorelli	egy bank cégvezetője szolgálólány szomszéd lakó bírók arcképfestője
Katona József: Bánk bán	Bánk Melinda Gertrudis Ottó Biberach Tiborc Petur bán	magyar nagyúr, a király helyettese Bánk felesége királyné királyné öccse udvari léhűtő Bánk hű jobbágya magyar nagyúr, összeesküvő